

Jodå.
Tillgänglighet
lönar sig.

(VI HAR RÄKNAT PÅ DET)

Ökad delaktighet
minskar utanför-
skapet.

Fler i arbete ger
mer i skatteintäkter.

Logiskt?

Dags att byta fokus

Svensk diskrimineringslag måste skärpas. Det är dags att göra otillgänglighet till en del av diskrimineringsskyddet. Vi måste börja göra rätt från början.

Vinsterna med ett samhälle som är tillgängligt och användbart för alla medborgare är många. Om delaktigheten ökar minskar utanförskapet. Om det blir lättare att ta sig till – och in – på en arbetsplats får staten ökade skatteintäkter.

Men människor utestängs från att utöva sina medborgerliga rättigheter och skyldigheter. Från att åka kollektivt, rösta i sin vallokal, ta del av samhällets information och gå i den skola de har valt. Otillgängligheten kompenseras med dyra efterhandskonstruktioner och särlösningar istället för att tillgänglighet och användbarhet är en naturlig del i samhällsplaneringen.

Sverige har haft lagar med krav på tillgänglig

Många medborgare
kan inte åka kollektivt,
inte rösta i sin vallokal
och inte ta sig in i den
skola där de vill gå.

Demokratiskt?

---

samhällsplanering sedan 1960-talet. Men de efterlevs inte. Fortfarande byggs nya hus som inte uppfyller kraven, och fortfarande köps tåg, bussar och spårvagnar in som inte kan användas av alla resenärer. Otillgänglighet byggs in kontinuerligt och permanent.

Dessutom saknar många människor tillräcklig tillgång till samhällsinformation och möjlighet att kommunicera. Det inskränker deras valmöjligheter när det till exempel handlar om arbete och utbildning.

Alla människor har olika förutsättningar och därför är tillgänglighet ett brett begrepp. Men otillgänglighet är lika diskriminerande för alla.

Sverige har ratificerat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning där samhällets utformning – i fråga om tillgänglighet och användbarhet – löper som en röd tråd.

Sverige har haft lagar
med krav på tillgänglig
samhällsplanering sedan
1960-talet.

Om lagstiftningen hade
följts hade Sverige sett
annorlunda ut.

Dags att räkna rätt

Allting hänger ihop. Om lagstiftning och politiska mål följts så hade Sverige sett annorlunda ut. Därför krävs det nya sätt att räkna på tillgänglighet, ett bredare grepp som rymmer samhällets vinster på ökad användbarhet.

Vi inom funktionshinderrörelsen bad nationalekonomen Dan Andersson undersöka saken. I den här skriften kan vi därför ge exempel på nya sätt att räkna på tillgänglighet och otillgänglighet. Vi visar att nyttan av att investera i tillgänglighet är underskattad.

Det finns ett förslag

Det finns ett förslag om att göra otillgänglighet diskriminerande. Det utgår i huvudsak från gällande miniminivåer och tar fasta på att undanröja sådant som blir till gagn för många människor. Skäliga åtgärder för att öka tillgängligheten är centralt i förslaget. Skälig-

---

het hänger samman med en rad faktorer som nytta, kostnad och om fastighetsägare följt gällande lagar eller inte.

Ett utökat diskrimineringskydd skulle ge personer som utestängs rätt att få sin sak prövad.

Dags att ta ställning

Det är dags att byta fokus. Diskriminering blir inte mindre diskriminerande för att hindren kostar att undanröja.

Det är dags att tala om vad det kostar att utestänga. Och vad som skulle hända om vi slutade göra det. Det är dags för ett politiskt ställningstagande om att samhällets otillgänglighet leder till att människor diskrimineras.

Personer med funktionsnedsättningar behöver faktiskt ökade rättigheter för att kunna utöva sina skyldigheter.

Det är dags att tala
om vad det kostar att
utestänga.

Och vad som skulle
hända om vi slutade
göra det.

Idag har jag
en funktions-
nedsättning.

Imorgon kan
det vara du.

Livet är inte
statiskt.

Tillgänglighet är ett allmänintresse

Drygt var femte person mellan 16 och 85 år skattar själva att de har någon form av aktivitetsnedsättning. De har av olika skäl svårt att delta i aktiviteter eller göra sysslor som andra klarar av. En del av dem har en funktionsnedsättning som kan vara fysisk, psykisk eller intellektuell.

En funktionsnedsättning påverkar inte alltid arbetsförmågan. Men i arbetsför ålder anser en av tio med funktionsnedsättning att de har nedsatt arbetsförmåga.

Här har samhällets normer förändras. Enligt Arbetsförmedlingens statistik har allt fler arbetslösa funktionsnedsättning. Det har skett en fördubbling sedan början av 1990-talet.

Människor med funktionsnedsättningar ställs utanför av flera andra skäl också.

- Sysselsättningsgraden har sjunkit bland per-

---

soner med nedsatt arbetsförmåga. 1998 hade 56,3 procent arbete. 2008 var det 50 procent.

- Fler är långtidsarbetslösa. Sedan våren 2006 har de som varit utan jobb i mer än tre år ökat från 23 000 till 36 000.
- Allt fler unga förtidspensioneras. Antalet 19-åringar som får aktivitetsersättning har ökat med 63 procent 2005-2011. En förklaring kan vara att inskrivningen i särskolan har ökat och att många av särskolans elever fortsätter till daglig verksamhet.

Samhällsplanering måste utgå från oss som lever i Sverige. Var femte person har någon form av aktivitetsnedsättning. Dessutom är livet inte statiskt. Personer som inte har en funktionsnedsättning idag, kan sannolikt få det senare i livet. Investeringar i tillgänglighet är en omfördelning av resurser över livet.

Allt fler ungdomar
får aktivitetsersättning
istället för att gå ut
i arbetslivet.

Betyder det att
samhället utvecklas
åt rätt håll?

Exakta prislappar
kan inte sättas.

Varje val, varje
antagande i beräk-
ningen återspeglar
värderingar.

Vi måste räkna på ett annat sätt

Förslag om att öka tillgängligheten i samhället möts ofta av ekonomiska argument. Och diskussionen stannar vid de direkta kostnaderna. Visst kostar det att komma ikapp lagkrav som försummats under flera decennier. Men det handlar också om hur man räknar.

Samhällsekonomiska beräkningar tar hänsyn till mycket mer än statens kostnader och intäkter, för i det här fallet en utökad diskrimineringslag. Sådant som ger konsekvenser för personers hälsa och välbefinnande räknas till exempel in. Men vi skulle vinna på att räkna ännu bredare än så. Det är särskilt viktigt att ta hänsyn till vad det kostar att inte öka samhällets tillgänglighet.

Så här kan beräkningen gå till:

1. Väga statens kostnader mot statens intäkter och det överskott det ger samhället.

-
2. Jämföra statens insatser med hur människors livskvalitet påverkas.
  3. Räkna in hur människor i omgivningen påverkas, till exempel anhöriga.
  4. Ta med kostnader och intäkter för arbetsgivare.
  5. Samt ökade kostnader som blir följderna av att inte investera i förebyggande åtgärder.

Varje litet jobb är en vinst

Varje person som har ökat tillträde till samhället är en vinstaffär. Möjligheten till arbete är ett sätt att räkna. Redan om en person arbetar tio procent blir det en samhällsekonomisk vinst, på 12 400 kronor per år. Det är en försiktig beräkning som utgår från en av arbetsmarknadens lägsta löner, 16 600 kronor i månaden.

Andra exempel visar att den samhällsekono-

---

miska vinsten ökar med mellan 20 och 70 procent om anhörigas kostnader räknas med. Beräkningar från Riksrevisionen visar att föräldrar till barn med funktionsnedsättningar använder motsvarande 18 arbetsdagar per år till att samordna insatser kring sitt barn. Stöd i form av en samordnare skulle ge en samhällsekonomisk vinst på 31 miljoner kronor.

Nyttan underskattad

Exakta prislappar för varje del i beräkningen är inte möjliga. En siffra kommer heller aldrig att kunna täcka in hela verkligheten.

Poängen är istället att varje val, varje antagande i en beräkning återspeglar värderingar, uttalade eller outtalade.

Det lönar sig att räkna bredare. Och det lönar sig alltså för staten att öka tillgänglighet och användbarhet i samhället.

Det lönar sig att
tänka efter före,
att bygga rätt när
vi bygger nytt.

För det är väldigt,
väldigt dyrt att
vara efterklok.

Sverige – inte så tillgängligt som vi tror

Många myndigheter menar att tillgängligheten i samhället ökar. Målsättningarna om ett mer tillgängligt och användbart samhälle för personer med funktionsnedsättning uppfylls så sakteliga.

Men är det verkligen så? Det beror förstås på vad man jämför med och hur man räknar.

Bostadsanpassning och enkelt avhjälpna hinder är två exempel på hur stat, kommuner och fastighetsägare förbättrar den fysiska tillgängligheten. Dessa exempel visar på en annan utveckling:

Bostadsanpassning. På 20 år (1990-2010) har kostnaderna för bostadsanpassning ökat med 13 procent. Men tar man hänsyn till löneutveckling och BNP, så har resurserna som läggs på att göra bostäder mer tillgängliga i själva verket minskat med 20 procent.

Enkelt avhjälpna hinder. Så sent som 2010 var bara varannan fastighetsägare medveten om sitt ansvar att öka tillgängligheten genom att bygga bort enkelt avhjälpna hinder. De största fastighetsbolagen låg mest efter. En majoritet av bolagen saknar både plan och budget för dessa åtgärder.

De flesta fastighets-
bolag saknar en plan
för att bygga bort enkelt
avhjälpna hinder.

Många vet inte ens
att de har ett ansvar
att öka tillgängligheten.

Ökad tillgänglighet
konkurrerar inte
med andra behov.

Det är en investe-
ring bland andra
när vi förnyar.

Tillgänglighet - inte så dyrt som det sägs

Förslaget att göra tillgänglighet till en del av diskrimineringskyddet sägs bli för dyrt.

Statskontoret, som utreder på uppdrag av regeringen, har räknat på vad det skulle kosta att göra bland annat publik miljö och fastigheter mer tillgängliga. Statskontoret menar att många fastigheter skulle behöva byggas om mycket tidigare än planerat. Det skulle kosta totalt 2700 miljarder kronor att bygga om bland annat statliga byggnader, skolor, vårdcentraler, gatumiljö och bostäder.

Men Statskontoret har fel, visar Dan Anderssons beräkningar.

Bostäderna är ett exempel. Bostadsbyggnandet har minskat med hälften sedan 1970-talet. Därför är behovet av många olika slags investeringar stort. Tillgängligheten och användbarheten behöver bli bättre, samtidigt som

---

byggnaderna måste göras mer klimatsmarta.

Fastighetsägaren behöver både tilläggsisolera och förbättra tillgängligheten när huset renoveras. Ökad tillgänglighet och användbarhet ska ses tillsammans med andra investeringsbehov i samhället. Det är inte ett behov som konkurrerar med något annat.

Staten ligger efter

Statskontoret utgår inte från att det finns andra skäl att renovera, deras kalkyler bygger inte heller på att bostadsbyggandet halverats.

Om staten ligger efter kan inte alla investeringskostnader läggas i tillgänglighetsbudgeten. Därför landar en alternativ beräkning i allt mellan 210 och 1 125 miljarder.

Så olika det kan bli.

Statskontoret menar
att det är för dyrt att
göra tillgänglighet till en
del av diskriminerings-
skyddet.

Men de har räknat fel.

Kan man prissätta
människors rätt att
delta i samhället?

Vad innebär det
egentligen att vara
medborgare?

Vem ska betala för ökad tillgänglighet?

Vad kostar medborgerliga rättigheter? Är det möjligt att prissätta människors rätt att delta i samhället? Är en del medborgares behov för dyra att inkludera i samhällsplaneringen?

Att medborgerliga krav möts med ekonomiska argument är en tydlig signal om att en utökad diskrimineringslagstiftning är nödvändig.

Ökad tillgänglighet gynnar alla

Det kostar nära 1 300 miljoner kronor att förbättra tillgängligheten i kollektivtrafiken, enligt Statskontoret. Nyttan för en sådan investering beräknas efter hur stor tidsvinst resenärerna gör. Och nyttan i det här exemplet är hela 94 procent av kostnaden.

Notera: Personer utan funktionsnedsättning har dubbelt så stor nytta av investeringen som personer med funktionsnedsättning.

En fråga om lag och rätt

Till största del handlar det utökade diskrimineringskyddet om att lagar som redan finns ska följas.

En ny lag skulle inte innebära krav på att bygga om alla fastigheter och lokaler. Inte heller några nya utgifter. Det handlar om att bland andra kommuner och fastighetsägare ska ta de kostnader de ändå borde ta – om de följer dagens bygglagstiftning.

Framför allt skulle en utökad diskrimineringslagstiftning erkänna människors rätt att utöva sina medborgerliga rättigheter och skyldigheter utan att diskrimineras.

Utökad diskriminerings-
skydd innebär egentligen
inte nya utgifter.

Utan att ta de kostnader
man faktiskt har redan
idag – enligt lag.

Denna skrift har tagits fram av den svenska funktionshinderrörelsen genom samarbetsorganisationerna Lika Unika och Handikappförbunden.

Med ekonomiskt stöd från Afasiförbundet i Sverige, Astma- och Allergiförbundet, Autism- och Aspergerförbundet, Blodcancerförbundet, DHR – Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder, Dyslexiförbundet FMLS, Förbundet Rörelsehindrade – FÖR, Förbundet Blödarsjuka i Sverige, Förbundet Sveriges Dövblinda – FSDB, Förbundet Unga Rörelsehindrade, HIV-Sverige, Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft, Hjärtebarnsförbundet, Hörselskadades Riksförbund – HRF, Mag- och tarmförbundet, Neurologiskt Handikappades Riksförbund – NHR, Personskadeförbundet RTP, Primär Immunbrist Organisation – PIO, Reumatikerförbundet, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar – RBU, Riksförbundet Sällsynta Diagnoser, Riksorganisationen Unga Synskadade, STROKE-Riksförbundet, Svenska Celiakiförbundet – SCF, Svenska Diabetesförbundet – SD, Svenska Epilepsiförbundet – SEF, Svenska Migränförbundet, Sveriges Dövas Riksförbund – SDR, Sveriges Fibromyalgiförbund, Synskadades Riksförbund – SRF, Unga Allergiker och Unga Hörselskadade

Text Erika Wermeling **Redigering** Erika Nydahl
Tryck Printfabriken 2012

Analysen bygger på rapporten "Dörrarna stängs innan alla fått plats" (2012).

Nationalekonomen Dan Andersson (tidigare chefekonom på LO) har räknat på vinsterna med att investera i tillgänglighet. Uppdraget fick han av funktionshinderrörelsen.

Vill du läsa mer? Se webbplatsen: tillganglighetforalla.wordpress.com

Tillgänglighet är en fråga om mänskliga rättigheter. Och om demokrati.

Alla ska kunna utöva sina medborgerliga rättigheter. Och sina skyldigheter.

Eller?